

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Adriaensen F., Dhondt A.A., van Dongen S., Lens L. & Matthysen E. 1998. Stabilizing selection on blue tit fledgling mass in the presence of sparrowhawks. Proc. Royal Soc. London, Ser. B. 265: 1011-1016.

Belgische Pimpelmezen hebben een lager wintergewicht als er Sperwers aanwezig zijn. Zou afweging kunnen zijn tussen aanleggen vetvoorraad (ten koste van wendbaarheid) en instandhouding van hoge manoeuvreerbaarheid (noodzakelijk om te ontsnappen aan Sperwers).

Akaki C. & Duke G.E. 1998. Egestion of chitin in pellets of American Kestrels and Eastern Screech Owls. J. Raptor Res. 32: 286-289.

Amerikaanse Torenvalken kostten 24% van de gegeten chitine uit als braakbal, 60% kwam met de uitwerpselen mee naar buiten. Er bestond een negatieve correlatie tussen aandeel chitine in de braakballen en de hoeveelheid die was gegeten.

Anselin A., Devos K. & Kuijken E. 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1995 en 1996. Rapport IN 98/09, Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Voor Wespandief in 1994-96 resp. 26-28, 55-58 en 67 territoria doorgegeven voor Vlaanderen (overwegend in Limburg), voor Bruine Kiekendief resp. 70-75, 80-85 en 90-95, voor Grauwe Kiekendief in 1995 1 zeker en 2 waarschijnlijke broedgevallen en 0 in 1996, van Blauwe Kiekendief een mislukt broedgeval in 1996 (in Wallonië 1 succesvol), van Rode Wouw in 1995 en 1996 2 geslaagde broedgevallen (met in 1996 een mislukt geval ten zuiden van Brugge), van Zwarte Wouw 1 mislukt broedgeval in 1995 en 2 gevallen (1 geslaagd, ander mislukt) in 1996, van Havik resp. 26-31, 71 en 81 territoria (uiteraard niet volledig), en van Slechtvalk 1 mislukt broedgeval in 1995 (Langerlo bij Genk) en 1 geslaagd geval in 1996 (Centrale Doel, Antwerpen, 1 jong).

Aparicio J.M. 1998. Individual optimization may explain differences in breeding time in the European Kestrel *Falco tinnunculus*. J. Avian Biol. 29: 121-128.

Experimenteel vervroegde legfels van Torenvalk produceerden minder vliegvlugge jongen (en van slechtere kwaliteit) dan controle-broedsels. Experimenteel verlate legfels waren ook minder productief, maar kwaliteit van jongen was gelijk aan die in controle-nesten.

Arroya B. 1999. Copulatory behavior of semi-colonial Montagu's Harriers. Condor 101: 340-346.

Grauwe Kieken bij Madrid begonnen 20 dagen voor de eileg te copuleren en stopten daarmee aan het eind van de eileg (piek net voor eileg, met 2.2 copulaties gemiddeld per dag). 4-8% van de copulaties waren buitenechtelijk (alle binnen vruchtbare periode). Solitaire paren copuleerden minder vaak (en korter per keer) dan semi-koloniale paren; vermoedelijk heeft dat te maken met de grotere kans op buitenechtelijke copulaties in groepsbroeders.

Attenborough D. 1999. Onze vogels. Schuyt & Co., Haarlem. ISBN 90-6097-511-1. Prijs f65.-. 320 pp. Gebonden met stofomslag. Rijk geïllustreerd met kleurenfoto's. Vertaling: C. Sykora-Hendriks.

In Nederland is het een beetje uit om ongeremd enthousiast over vogels te schrijven. Niet zo in Engeland. De TV-programma's van Attenborough zullen eenieder bekend zijn. Dit boek is een uitvloeisel van zijn TV-werk (en van het voorwerk verricht door zijn medewerkers en ontelbare ornithologen en vogelaars). Het beschrijft thematisch een aantal facetten uit het vogelleven aan de hand van soorten over de hele wereld. Nadeel van deze werkwijze is dat de nadruk ligt op exceptionele of spectaculaire gedragingen en exotische vogels, terwijl de inhoud nogal van de hak op de tak springt. Maar het moet gezegd: Attenborough houdt van zijn vogels en weet met verve hun leven te schilderen. (Jammer dat het niet wat autobiografischer is geschreven.) De tekst wordt ondersteund door schitterende foto's; alleen al daarom is dit boek het aanschaffen waard. Niet zo gek dus dat vogels kijken een populaire hobby is. Wie dat niet begrijpt, moet maar eens door dit

boek bladeren. De vertaling is adequaat, al kan het nuttig zijn de Engelse namen te laten controleren door een kenner (een witte krenggier heet gewoon aasgier). Niets dan lof dus.

Bavoux C., Burneleau G. & Picard M. 1998. La nidification du Busard roseaux *Circus a. aeruginosus* en Charente-maritime (France): Analyse des données en fonction de l'âge des nicheurs. *Alauda* 66: 299-305.

Nestjonge Bruine Kieken (50 man, 47 vrouw) werden gemerkt (1985-98, ZW-Frankrijk) en in hun latere leven 303 maal gecontroleerd als broedvogel. Gek genoeg gingen vrouwtjes vaker als eerstejaars (23x) tot broeden over dan mannetjes (8x); ze waren dan veelal gepaard met een ouder mannetje. Op latere leeftijd (3-7 jaar) waren vrouwtjes vaker gepaard met een mannetje dat jonger was dan zichzelf. Er werd bij 19 van de 50 mannetjes polygamie vastgesteld, en 33 gevallen van polygynie (28 mannetjes met elk 2 vrouwtjes, 4 mannetjes met 3 vrouwtjes en 1 mannetje met 4 vrouwtjes). Er was een duidelijke voorkeur om te 'huwen' met een partner van gelijke leeftijd (plus of min 1 jaar). Met vorderende leeftijd gingen de vogels vaker tot eileg over, vervoegde het legbegin, nam de legselgrootte toe (tot en met jaar 6), vlogen meer jongen uit (alleen geldig voor mannetjes; bij vrouwtjes werd hier geen verschil gevonden tussen de verschillende leeftijdscategorieën) en vlogen meer jongen uit betrokken op het aantal gelegde eieren (geldt voor mannetjes, niet voor vrouwtjes).

Bennetts R.E., Dreitz V.J., Kitchens W., Hines J.E. & Nichols J.D. 1999. Annual survival of Snail Kites in Florida: radio telemetry versus capture-resighting data. *Auk* 116: 435-447.

Gebaseerd op 3 jaren radio-telemetrie en 6 jaren aflezen van gemerkte Snail Kites. Beide methoden toonden een betere overleving van adulte dan van juveniele vogels, maar lieten geen berekening toe van de overleving van subadulte vogels. Tussen verschillende regio's en jaren bleek de juvenielenoverleving sterk uiteen te lopen; dat gold niet voor adulte vogels. Meting van de juvenieleoverleving met behulp van aflezen van gemerkte vogels was waarschijnlijk betrouwbaarder dan met behulp van gezenderde vogels, omdat in het laatste geval enkele sterfgevallen waarschijnlijk niet werden opgemerkt.

Bennetts R.E., Link W.A., Sauer J.R. & Sykes Jr. P.W. 1999. Factors influencing counts in an annual survey of Snail Kites in Florida. *Auk* 116: 316-322.

Wat doe je als je enorme gebieden moet tellen op schaarse roefvogels met een pleksgewijze, vaak onbekende verspreiding. Juist, dan verzin je een list. Met behulp van statistiek, gezond verstand en kennis van de biologie van de Snail Kite worden de feitelijk getelde aantallen van deze wouwensoort over 1968-94 in perspectief geplaatst. Een noodzakelijke exercitie, omdat in dit geval drie verschillende hoofdtellers elk een deel van dit tijdvak voor hun rekening namen zonder dat er ooit een gezamenlijke telling werd uitgevoerd. De invloed van de teller (vooral op moment van aantreden) was enorm. Een goed voorbeeld dat laat zien dat zogenaamd harde cijfers helemaal niet zo hard zijn.

Berg A.B. van den & Bosman C.A.W. 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland I. GMB Uitgeverij, Haarlem & KNNV Uitgeverij, Utrecht. 398 pp. ISBN 90 7434 513 1. Prijs f79.90 (voor leden DBA, SOVON, NOU en KNNV f69.90). Te bestellen bij boekhandel of (+f5.- verzendkosten) via giro 13028 t.n.v. KNNV Uitgeverij, Utrecht, onder vermelding van AN1 Zeldzame vogels.

Buiten Drenthe is iedereen in Nederland bekend met de drom vogelaars die -uitgerust met tonnen aan apparatuur- zich vergaapt aan voor leken onzichtbare objecten. Bij navraag blijken dat zeldzame vogels te zijn. In het huidige tijdsgewricht, waar snel en makkelijk scoren voorop staat, is dit de ideale hobby gebleken voor mannen! In dit schitterend uitgegeven boek worden alle zeldzaamheden van de afgelopen twee eeuwen opgesomd. Voorwaar geen geringe prestatie. Oude waarnemingen zijn opnieuw tegen het licht gehouden (en vaak te licht bevonden), en geaccepteerde gevallen zijn het resultaat van kritische beoordelingen volgens de laatste kennis. Die kennis is de afgelopen decennia enorm toegenomen. Per soort wordt de verspreiding in tijd en ruimte gegeven, alsmede een complete lijst van alle (beoordeelde) waarnemingen. Ik ben overigens benieuwd wat de nieuwe generaties zullen sparen van de momenteel geaccepteerde gevallen. Gezien de historie op dit punt

vallen nieuwe revisies niet uit te sluiten. De tekst wordt ondersteund door 300 documentaire kleurenfoto's. In de inleidende hoofdstukken wordt uitleg gegeven over de werkwijze van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna bij het beoordelen en indelen van de waarnemingen (soortenjagers zijn verzet op lijstjes!), potentiële foutenbronnen, het verleden en de opzet van het boek. Er is een minime poging gedaan te komen tot analyse, maar dat heeft weinig biologisch relevants opgeleverd. Ronduit curieus is de suggestie dat natuurbeschermers onterecht klagen over de toestand in de vogelwereld (overigens: veel natuurbeschermingsorganisaties tetteren heden ten dage juist mee in het koor van positivo's, al was het alleen maar om leden te winnen en de leden vooral niet af te stoten met depri-verhalen). De redenering is daarbij dat er deze eeuw tweemaal zoveel soorten in aantal vooruit zijn gegaan dan achteruit (zowel broedvogels als niet-broedvogels). Is hier verblinding door de lijstjes opgetreden (nog nooit zoveel nieuwe soorten gescoord als de afgelopen decennia)? Of ontgaat het de soortenjagers dat de Nederlandse planten-, insecten-, reptielen-, vogel- en zoogdierwereld dramatisch is verarmd, dat een toename (in aantallen of soorten) juist vaak een teken is dat er iets helemaal mis is in het Nederlandse landschap en dat de toenemende frequentie waarmee nieuwe soorten worden gescoord rechtstreeks is gelieerd met verbeterde kennis, dito apparatuur en toegenomen waarneemtijd. Aantallen sec zeggen niets over de toestand van de vogelwereld; het verhaal erachter is waar het om gaat. Maar misschien is dit boek niet meer dan het pretendeert: een zorgvuldig, goed gedocumenteerd exposé van de zeldzame vogels in Nederland waargenomen sinds 1800, mooi uitgegeven en stevig gebonden. En zodoende een goede aanschaf voor iedere rechtgeaarde vogelaar. Deel 2 met de schaarse en algemene soorten verschijnt in de loop van 2000.

Bijlsma R.G. 1999. Geslachtsdeterminatie van nestjonge Buizerds *Buteo buteo*. Limosa 72: 1-10.

Gekwantificeerde en betrouwbare methode om jonge Buizerds op geslacht te brengen (vooral na levensdag 26) met behulp van gewicht, laterale tarsusdikte en lengte achternagel. Seksegescheiden groeicurves voor maximale vleugellengte en gewicht (dag 0-50), laterale tarsusdikte (dag 0-25) en achternagel (dag 0-30) bijgevoegd in bijlages; deze kunnen als vervanging dienen voor de groeicurves in de *Handleiding veldonderzoek Roofvogels*. De betrouwbaarheid van deze methoden van seksen is getest met behulp van DNA-analyses; de 5 mannetjes en 6 vrouwtjes bleken alle goed te zijn gesekst met behulp van externe lichaamsmaten.

Bildstein K.L. 1998. Long-term counts of migrating raptors: A role for volunteers in wildlife research. J. Wildl. Manage. 62: 435-445.

Schetst belang van vrijwilligers bij langlopende tellingen van doortrek van roofvogels op stuwpunten.

Bogliani G., Sergio F. & Tavecchia G. 1999. Woodpigeons nesting in association with hobby falcons: advantages and choice rules. Anim. Behav. 57: 125-131.

Houtduiven waren succesvoller indien ze in de buurt van Boomvalken broedden, vooral door betere bescherming in jongenfase Boomvalken (al werden Houtduiven soms gepakt door Boomvalken, iets wat ze in Nederland niet doen).

de Bruin S., van Dijk A. & Koops E. 1998. Bastaardarend in Lauwersmeer in augustus 1997. Dutch Birding 20: 283-285.

Beschrijving sec, zonder aantekeningen over gedrag e.d.

Castelijns H. 1998. Slechtvalken in Zeeland in de jaren 1996/97 en 1997/98. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 8-11.

Gebaseerd op bijna 500 waarnemingen: minimaal 38 exemplaren in 1996/97 en 37 ex. in 1997/98. Geschat op 40-50 verschillende individuen. Zeer weinig zomerwaarnemingen. 's Winters vooral in kuststrook, waar gejaagd wordt op eenden (Smient, talingen), steltlopers en duiven.

Castelijns H. 1999. Roofvogel-broedonderzoek 1998. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 6-28. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Overzicht van de trends van roofvogels in Zeeland in 1995-98 (toename Bruine Kiek, Buizerd en Sperwer, afname Boomvalk, fluctuerende stand van Torenavalk) en hun broedresultaten, in bijlages zelfs uitgesplitst per territorium (Amersfoortcoördinaten, nest aanwezig of niet, nestsucces, leeftijd man en vrouw van broedpaar, aantal eieren, aantal uitgevlogen jongen, aantal geringde jongen). Voor Torenavalken op Walcheren zijn broedgegevens van nestkastbewoners over 1988-98 uitgewerkt.

Castelijns H. 1999. Slechtvalken in Zeeland in de jaren 1996/97 en 1997/98. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 32-35. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Zelfde overzicht als gepubliceerd in de Slechtvalk Nieuwsbrief (zie hierboven).

Clotuche E. 1998. L'année des pèlerins. Aves Contact 1998(4): 2.

In 1998 in Wallonië 4 broedgevallen van Slechtvalken (13 uitgevlogen jongen). Drie op kliffen, 1 op elektriciteitscentrale. Stand neemt toe.

Conzemius T., Isselbacher K. & Isselbacher T. 1998. Die Rückkehr des Wanderfalken nach Luxemburg. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 14.

Sinds 1964 geen broedvogel van Luxemburg meer. Vanaf 1993 worden alle potentiële broedplaatsen gecontroleerd. Meeste kliffen zijn ongeschikt geworden door oprukken van toeristisch plebs. Daarom sinds 1994 kasten opgehangen aan gebouwen. Eerste territoriumhoudende paar werd in 1997 vastgesteld bij een brug. Ophangen nestkast resulteerde in broedgeval met 4 jongen in 1998. Daarnaast in 1998 nog eens 2 klifbroeders met elk 3 jongen en 2 territoriumhoudende paren.

Corso A. & Gildi R. 1998. Hybrids of Black Kite and Common Buzzard in Italy in 1996. Dutch Birding 20: 226-233.

Twee juvenielen van mogelijke kruising Zwarte Wouw x Buizerd in Italië van 7 augustus tot 11 september. Uit artikel niet op te maken of de beesten gevangen zijn geweest (wel detailtekeningen van borst-, flank- en staartveren en van poot). Wordt beschreven als recent uitgevlogen ten tijde van 7 augustus. Waarom het nest niet is opgezocht, is me een raadsel. En waarom niet gewoon gevangen en bloed afgenomen? Nu blijft het gissen.

Cserely D., Berte L. & Camoni R. 1998. Prey killing by Eurasian Kestrels: the role of the foot and the significance of bill and talons. J. Avian Biol. 29: 10-16.

Torenavalken gebruiken snavelbeet niet om te doden maar om zenuwstelsel van muis te verlammen. Nagels worden gebruikt als verlengstuk van tenen, waarmee prooi wordt verstikt (en niet om prooi binnen te dringen).

Daw S.K., DeStefano S., Reid R.J. 1998. Does survey method bias the description of northern goshawk nest-site structure? J. Wildl. Manage. 62: 1379-1384.

In de USA bereiken Haviken niet zo'n verpletterende dichtheid als in Nederland, noch zijn de bossen daar zo goed toegankelijk. Vandaar dat de weinige nesten veelal tijdens boswerk worden gevonden, en niet altijd op grond van systematische karteringen. Habitatkenmerken in de 0.4 ha rond het nest bleken echter niet te verschillen tussen beide methodes.

Debus S. 1998. The birds of prey of Australia: a field guide. Oxford University Press, Melbourne. VIII + 152 pp. ISBN 0 19 550624 3. Prijs f47.50.

Wie niet de beschikking heeft over het 2de deel van het Handbook of Australian, New Zealand and Antarctic Birds, en toch een handzame gids van de (slechts 26) Australische roofvogels wil hebben, kan met deze gids goed uit de voeten. De kleurenplaten zijn overgenomen uit HANZAB, en er zijn kleurenfoto's (van Nicholas Birks) en tekeningen toegevoegd (vooral gedrag). Per soort worden herkenning, voorkomen (geen kaartjes, onbegrijpelijke omissie), gedrag, voedsel, broedbiologie en beschermingsstatus behandeld. Ingenaaid, daardoor stevig genoeg voor veldgebruik.

De Lust R. 1998. Bestandsevolutie bij de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in het Krekengebied van Oost-Vlaanderen (1977-1996). Oriolus 64: 103-110.

Gebied ligt tegen centrale midden van Zeeuws-Vlaanderen. Stand toegenomen van 2-3 paar in 1977-79 naar 11-17 paar in 1990-96. Gemiddeld aantal jongen per succesvol paar in 1987-96 was resp. 2.0, 2.0, 2.9, 3.1, 2.6, 2.1, 1.8, 2.4, 3.0 en 4.2. Blijkbaar geen metingen aan nestjongen verricht, omdat legbegin wordt berekend met behulp van een geschatte leeftijd op een gemiddelde ringdatum. Vermeldt bigamie, maar zonder te kwantificeren.

Dhondt A.A., Kempnaers B. & Clobert J. 1998. Sparrowhawk *Accipiter nisus* predation and Blue Tit *Parus caeruleus* adult annual survival rate. Ibis 140: 580-584.

De jaarlijkse overleving van adulte Pimpelmezen zakte van 0.485 naar 0.376 na vestiging van paartje Sperwer; in twee naburige plots veranderde de overleving niet. Populatie-omvang van Pimpels veranderde niet, wel waren er minder niet-broedende floaters en trad vaker vervanging op.

Dijk J. van. 1998. Overwinterende Slechtvalken in de noordelijke IJsselvallei. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 11-12.

Aantal waarnemingen gestegen van <5 in 1980-91 tot >30 in 1998. Aankomst vanaf augustus, vertrek in april, enkele overzomeraars. Tijdens doortrek 12-15 ex. aanwezig, in de winter 8-10 ex.

Fuller M.R., Seegar W.S. & Schueck L.S. 1998. Routes and travel rates of migrating Peregrine Falcons *Falco peregrinus* and Swainson's Hawks *Buteo swainsoni* in the Western Hemisphere. J. Avian Biol. 29: 433-440.

Slechtvalken reisden >8000 km heen (gemiddeld 172 k/dag) en terug (gemiddeld 198 km/dag) tussen Noord- en Zuid-Amerika. Gebruikmaking van satellietzenders.

Gamauf A. & Preleuthner M. 1998. A new taxon of the Barred Honeybuzzard *Pernis celebensis* from the Philippines. Bull. B.O.C. 118: 90-101.

Door goed te kijken konden de Wespddieven van de noordelijke en zuidelijke eilanden van elkaar worden onderscheiden op grond van kleedkenmerken en morfologie. Met behulp van 37 balgen van 10 eilanden en 9.5 maand veldwerk werd dit verschil omgezet in een nieuwe ondersoort, *Pernis celebensis winkleri*, die voorkomt op de noordelijke eilanden van de Filippijnen; *P. c. steerei* komt voor op de zuidelijke eilanden, de nominaat op Sulawesi inclusief de eilanden Muna en Peleng.

van Geneijgen P. & Biemans J. 1999. Nieuwe niche voor broedende Slechtvalken in Nederland. De Levende Natuur 100: 104-106.

Overzicht van de herkolonisatie van Nederland, met aantal paren en reproductiecijfers tot en met 1998. Uitbreiding bezien in licht van toename in Duitsland, met gegevens over de stand in België. Verschaffing van nestkasten op industriële bouwwerken bleek gouden greep.

Génsbøl B. 1998. Projekt Havørn. Resultater og perspektiver - en foreløbig status. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 339-341.

Project gestart in 1992. Eerste broedgeval Zeearend in 1995 op Maribo in Lolland. In 1998 al 5 paar. O.a. informatie over voederplaatsen.

Gorney E., Clark W.S. & Yom-Tov Y. 1999. A test of the condition-bias hypothesis yields different results for two species of Sparrowhawks (*Accipiter*). Wilson Bulletin 111: 181-187.

In Zuid-Israël worden in het voorjaar Balkansperwers en Sperwers gevangen met behulp van mistnetten en vallen met prooien als lokvogels. Van de gevangen vogels worden gewicht, conditie, sekse en leeftijd genoteerd. Het bleek dat het gewicht van Balkansperwers gevangen in kooitjes met lokkers een significant slechtere conditie hadden dan wanneer ze gevangen werden in mistnetten. Bij Sperwers werd tussen beide vangmethoden geen verschillen gevonden. Het bewijst dat je voorzichtig moet zijn conclusies te trekken over de conditie van vogels; de vangmethode kan daar van grote invloed op zijn.

Grussu M. & Azzolini M. 1998. European Honey-buzzards in Italy in January 1995 and 1997. Dutch Birding 20: 281-282.

Twee wintermeldingen van Wespddieven (21 januari 1995 op Sardinië, 5 januari tot eind maand 1997 nabij Lazio) in Italië. De Sardinië-vogel was tweede kalenderjaars (+ foto). Helaas miniem gedocumenteerd. Speculaties over voorkomen van Oriëntaalse Wespddief.

Gustin M. & Pizzari T. 1998. Migratory pattern in the genus *Circus*: sex and age differential migration in Italy. Ornis Svecica 8: 23-26.

Omineuze titel belooft meer dan het waar maakt. Gebaseerd op tellingen in ZO-Italië, in voorjaar 1989. Helaas niet hele periode geteld, maar van 10-20 maart, 6-16 april en 7-19 mei. Zodoende uiterst moeilijk om de vermelde sekse- en leeftijdsspecifieke doortrek naar waarde te schatten. In ieder geval trokken van Bruine, Grauwe en Steppenkiekendief adulte vogels eerder door dan eerstejaars. Maar dat wisten we al.

Hake M. 1998. Bivråkens flyttning ur fågelperspektiv. Ringinform 21(2): 22-25.

Zweden telt 5000-6000 paren Wespendif. Tot en met 1997 werden er 1831 geringd, waarvan er t/m 1998 164 zijn teruggemeld (17 daarvan uit Afrika, van Guinee t/m Congo-Brazzaville). Beschrijft het trekgedrag van gesatellietzenderde Wespendifen. Start van de trek van de vogels uit Zuid-Zweden op 22 augustus (adulte vrouw, 1998), 28 augustus (adulte man, 1998), 8 september (adulte man, 1997) en 14 september (gerehabiliteerde adulte man, 1998). Vlogen alle via Gibraltar naar West-Afrika: adulte vrouw arriveert in Sierra Leone op 6 oktober, opgelapte man op overgang Sierra Leone en Liberië op 3 november, adulte man van 1997 op 19 oktober in Ivoorkust en mannetje van 1998 op 10 oktober in Ivoorkust. Eén jonge vogel werd in 1998 gezenderd: vertrok op 15 september, vloog door Centraal Europa zuidwaarts, via Italië en Tunesië, dwars door de Sahara naar NO-Nigeria (aankomst 8 oktober). De adulte vogels deden 42-45dagen over de reis en legden gemiddeld 140-160 km/dag af; de opgelapte adult deed er iets langer over, namelijk 51 dagen (130 km/dag). Die laatste vogel zeer interessant gezien zijn voorgeschiedenis (opgelapt in asië, los met rugzakzender, succesvol naar Afrika).

Heath J.A. & Dufty A. 1998. Body condition and the adrenal stress response in captive American kestrel juveniles. Physiological Zoology 71: 67-73.

Vogels in goede conditie reageren sneller op stress (door fysiologische aanpassingen) dan die in slechte conditie. Hiervoor gebruiken ze resp. vet en proteïne (spieren).

Heddergott M., Claußen A. & Roth E. 1998. Baumfalke *Falco subbuteo* und Turmfalke *Falco tinnunculus* als Fledermausjäger. Abh. Ber. Mus. Heineanum 4: 129-131.

Succesvolle jacht van Boomvalk op Rosse Vleermuizen (duikvlucht) en van Torenavalk op Vale Vleermuis (tussen spleet in dak gepakt).

Helander B. 1998. Projekt Havsörn i Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 342-346.

Zeearendproject in Zweden in 1971 gestart met grootschalige wintervoeding. Hierdoor steeg overlevingskans van juvenielen. Verbetering reproductie zichtbaar begin jaren 80. Jaarlijkse populatiestijging met 7% in 1987-96. Herkolonisatie van kust en zoetwatergebieden. Populatie in Lapland gescheiden van Baltische populatie; ook niet onderhevig aan pesticidengolf van jaren 60. Hier lichte stijging als gevolg van wintervoedingen.

Henny C.J., Galushin V.M., Dudin P.I., Khrustov A.V., Mischenko A.L., Moseikin V.N., Sarychev V.S. & Turchin V.G. 1998. Organochlorine pesticides, PCBs and mercury in hawk, falcon, eagle and owl eggs from the Lipetsk, Voronezh, Novgorod and Saratov regions, Russia, 1992-1993. J. Raptor Res. 32: 143-150.

Alle concentraties aan de lage kant, met uitzondering van hoog DDE-gehalte in ei Slechtvalk. Broedsucces van Buizerd, Havik, Torenavalk, Grauwe Kiekendief, Zwarte Wouw en Dwergarend in 1992 in Zuid-Rusland was normaal.

Hering J. & Hering H. 1998. Mäusebussard (*Buteo buteo*) brütet im Siedlungsbereich. Mitt. Ver. Sächs. Orn. 8: 297-298.

Buizerdnest op 25 m van het dichtstbijzijnde huis, in kleine enclave temidden van woningbouw. Succesvol. Foerageerde buiten de stad.

Heuseveldt P. 1998. Blauwe Kiekendieven in Twente. Ficedula 27(1): 20-28.

Hoofdzakelijk avondtellingen op Engbertdijkerven (enkele op Haaksbergerven) in 1994/95-1996/97. Maxima op Engbertdijkerven van 10 ex. in 1994/95 (jaartal vergeten in figuur 2), 21 ex. in 1995/96 en 17 ex. in 1996/97. Details over aankomst *op slaapplek in verband met weersgesteldheid (ongeacht weer is gemiddelde eindtijd van binnenkomst 20 minuten na zonsondergang). In Haaksbergerven in 1996/97 maximaal 15 ex.

Hingmann W. & Wegner P. 1998. Wie hoch sind die Verluste von Jungfalken aus Gebäudebruten nach dem Ausfliegen wirklich? Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 9-10.

Interessante vraag; houdt verband met huidige nestplaatskeuze (min of meer gestuurd door mensen) op bouwwerken. In Berlijn is broedsucces ogenschijnlijk zeer hoog, maar verongelukt tot wel 100% van de jongen na het uitvliegen! In Nordrhein-Westfalen lijkt dit verlies minder dramatisch, niettemin wordt reeks van ongelukken gememoreerd. (In Nederland vergelijkbare situatie op DSM-terrein, en in Noord-Amerikaanse steden is uitval niet minder dramatisch.) Bewijst dat plaatsing van kasten met overleg moet gebeuren. Overigens is uitval na uitvliegen ook onder natuurlijker omstandigheden niet misselijk.

Hlaváč V. 1998. (Current results of the program aimed at saving the Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) and the Saker Falcon (*Falco cherrug*) in the Czech Republic.) Buteo 10: 125-130.

Grootste gevaren voor Slecht- en Sakervalken in Tsjechië zijn elektrocuties (22 en 35 kV-leidingen), bergbeklimmers, toerisme, bosbouwactiviteiten en uithalen. Voorstellen om veilige nestplaatsen te creëren (kasten en matjes), valken uit te zetten (34 juvenielen losgelaten tot nu toe) en nesten te bewaken (3 nesten van Slechtvalk). Sakers broeden alleen in Moravië (6 broedpogingen in 1998), Slechtvalken langs de randen van Bohemen met 6-9 paar.

Hodder K.H., Kenward R.E., Walls S.S. & Clarke R.T. 1998. Estimating core ranges: a comparison of techniques using the Common Buzzard (*Buteo buteo*). J. Raptor Res. 32: 82-89. Rugzakgezenderde Buizerds werden geplot in hun activiteiten. Onderscheid tussen werkelijk terreingebruik en verplaatsingen van A naar B. Objectieve methode waarmee de verplaatsingen worden geëlimineerd en biologisch relevant terreingebruik overblijft.

Hof M. van 't. 1998. Broedverslag 1998. Roofvogelwerkgroep Schouwen-Duiveland, Nieuwerkerk.

Overzicht broedgevallen en biometrie van Bruine Kiek, Buizerd, Sperwer en Torenvalk op Schouwen-Duiveland.

Hustings F. & van der Winden E. 1998. Slechtvalken *Falco peregrinus* buiten de broedtijd in Nederland. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 2-6.

Sommering van waarnemingen zoals binnengekomen bij SOVON sinds 1989. Concentraties in Wadden en Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Pleisteraars pieken in oktober tot en met februari, trekkers in oktober (geen duidelijke voorjaarspiek). Toename in loop van jaren, echter vooral in kustgebied. Lokaal duidelijke teruggang, zoals in Lauwersmeer, Zuidelijk Flevoland, West-Drenthe en op Veluwe, mogelijk samenhangend met daling voedselaanbod (vooral duiven en zaadeters), in productie gaan van ruigteterreinen (Lauwersmeer, Flevoland) en opkomst Havik en Buizerd (concurrentie).

Isselbacher K. & Isselbacher T. 1998. Starke Expansion des Wanderfalken im nördlichen Rheinland-Pfalz. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 13-14.

Van 17 paren (copulaties en eileg) waren er 9 succesvol, resulterend in 23 uitgevlogen jongen. Nestbewaking soms noodzakelijk in verband met moedwillige verstering.

Jenkins A.R. & Benn G.A. 1998. Home range size and habitat requirements of Peregrine Falcons on the Cape Peninsula, South Africa. J. Raptor Res. 32: 90-97.

Gezenderde Slechtvalken gevolgd in 1989-94. Mannetjes bestreken grotere home ranges dan vrouwtjes. Vrouwtjes waren honkvaster en brachten >50% van hun tijd door op kliffen. Home ranges overlappen voor 20% met die van buurparen, maar Slechtvalken foerageerden doorgaans niet in zelfde gebied op zelfde dag als hun burens. Kliffen en richels genoten voorkeur boven vlaktes.

Joose R. 1999. Bescherming van roofvogels in 1998. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 29-31. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

Beschrijving van de wijze waarop roofvogelvervolging in Zeeland wordt onderzocht, geïllustreerd aan de hand van enkele praktijkgevallen.

Jørgensen H.E. 1998. Status for de danske rovfuglebestande. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 299-306.

Populatieontwikkeling van Deense roofvogelpopulatie samengevat, met schattingen voor 1985, 1995 en 2005. Huidige populatie (1995) bestaat uit Buizerd (6000 paar), Sperwer (3500), Torenavalk (2500), Havik (700), Bruine Kiek (650), Wespendif (650), Grauwe Kiek (40), Rode Wouw (25-30), Boomvalk (10), Blauwe Kiek (5), Visarend (3-5) en Zearend (3). Lichte toename geconstateerd sinds 1985 voor meeste soorten, exclusief Grauwe Kiek, Wespendif en Boomvalk. Blauwe Kiek, Visarend en Zearend hebben zich nieuw gevestigd.

Jørgensen H.E. 1998. Rovfuglene i nogle sydøstdanske undersøgelsesområder 1977-1997. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 307-316.

Populatie-ontwikkeling onderzocht in 2 deelgebieden in ZO-Denemarken, van resp. 690 km² (11.900 ha bos) en 425 km² (5200 ha bos). Opmerkelijk stabiele stand van Wespendif (broedsucces wel sterk variërend, echter geen cijfers hierover).

Kaffke A. 1998. Ergebnisse der Beringung von Turmfalken (*Falco tinnunculus*) im Altkreis Belgig. Otis 4: 147-161.

Maximaal 80 nestkasten, waarvan in 1985-93 33-95% (gemiddeld 68%) bezet was. Van de 1790 geringde nestjongen werden er 48 teruggemeld. De meeste jongen vestigden zich op <15 km van de geboorteplaats. De meeste broedvogels waren adult; paren waren meestal samengesteld uit vogels van dezelfde leeftijdscategorie (ad-ad of juv-juv).

Kapteyn K. 1999. Braakballen pluizen, een eenvoudige handleiding voor het herkennen van zoogdierschedels in braakballen van uilen. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 36 pp. ISBN 905011-125-4. Prijs f12.50. Geniet gebrocheerd.

Handig boekje (maar te groot formaat) voor wie schedels van kleine zoogdieren op naam wil brengen. Uitleg over methodes en redenen van braakbalpluizen, informatie over uilen (plus kleurenfoto's, waarvan ik liever had gezien dat er een reeks van schedeltjes was opgenomen, om de beginner een idee te geven hoe dat er in het echt uitziet) en een determinatietabel. De tabel is ook bruikbaar voor pluizen van braakballen van Klapekster (heeft goed herkenbare schedeltjes in braakballen), en wat minder voor roofvogels en reigers (sterk maagsap, dus schedels sterker aangetast). Er wordt basale uitleg gegeven (wat is een bovenkaak, hoe ziet een onderkaak eruit, verschil tussen woel-, spits- en ware muizen). De tabel behandelt boven- en onderkaken apart en wel volgens het principe van de tweedeling: als kaakje voldoet aan criterium 1a, dan is het een Mol, zo niet, ga dan naar 2, enzovoort). Iedereen moet daarmee uit de voeten kunnen. Schedels determineren is na enige oefening een fluitje van een cent (volgens auteur staat er 3 uur pluizen voor 100 prooidieren, maar dat kan veel sneller), zelfs met inachtneming van enkele moeilijke soorten als Huis- en Veldspitsmuis (die laatste altijd laten controleren door deskundigen, bewaar dus de schedels), Bosspitsmuis en Tweekleurige Spitsmuis (alleen op basis van onderkaken, en zelfs dan niet altijd van elkaar te onderscheiden) en Zwarte en Bruine Rat. Enkele veel voorkomende zaken worden niet vermeld, zoals het uiteenvallen van de bovenkaak van ware muizen (zie er raar uit, zo'n kauwvlak zonder kiezen met alleen het boogje van de oogkas er nog aan), maten van de kaakjes (soms wel de lengte van de kiezenrij), het verdwijnen van tanden en kiezen (waardoor het er net wat anders komt uit te zien, en de uitspraak van -bijvoorbeeld- 10 tanden in de onderkaak van een Mol niet waar lijkt te zijn), juveniele dieren hebben soms veel kleinere schedel (Woelrat, Bruine Rat, Konijn e.d.). Er worden wel enkele karakteristieke botjes gegeven (opperarmbeen Mol, kikker, vogels), maar dat had ik graag wat uitgebreider gezien. Niettemin een handige gids voor de beginner. De tekeningen van kaken en kauwvlakpatronen zijn adequaat, zij het niet zo fraai als in de aloude tabel van Husson (Zoölogische Bijdragen 5, 1962).

Keith J.O. & Bruggers R.L. 1998. Review of hazards to raptors from pest control in Sahelian Africa. J. Raptor Res. 32: 151-158.

In de Sahel wordt over miljoenen ha gestrooid met pesticiden, vogelgif en rodenticiden. Gebruik van malathion, fenitrothion, chlorpyrifos en andere insecticiden tegen sprinkhanen bracht in Noord-Afrika geringe sterfte onder roofvogels teweeg. Toepassing van zinkfosfide in Soedan liet geen

roofvogelsterfte zien. Bestrijding van wevers had echter wel degelijk effect onder andere vogelsoorten, waaronder roofvogels. Meer specifieke bestrijding is gewenst voor wevers.

Kirmse W. 1998. Kritische Anmerkungen zur aktuellen Diskussion über Habicht *Accipiter gentilis* L. und Mäusebussard *Buteo buteo* L. Beiträge zur Jagd- und Wildforschung 23: 275-279.

Pleidooi tegen jagerslobby (om afschot van Buizerd en Havik in Duitsland gelegaliseerd te krijgen; dat laatste onder mom van herstel van populaties kleinwild). Afschot leidt niet tot verbetering stand van kleinwild omdat deze het resultaat is van de aftakeling van het boerenland. Het zou wel tot een massaslachting onder roofvogels leiden.

Kjellén N. 1998. Gladan i Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 347-353.

Herstel Zweedse populatie Rode Wouw van 41 paar in 1972 tot 750 paar in 1997 (voorlopig maximum, al was dat rond 1850 1000-10.000 paar). In studiegebied in Zuid-Skåne groei van 38 naar 102 paar in 1987-97, met in totaal 2823 uitgevlogen jongen.

Kjellén N. 1998. Studier av rovfågelsträcktet över Falsterbohalvön, Sverige. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 317-326.

Nagenoeg zelfde verhaal als in Ornis Svecica 7: 21-34, met gegevens over 1997 toegevoegd. Trek gescheiden naar geslacht en leeftijd van Zweedse roofvogels. Bij Falsterbo wordt per najaar 1% (o.a. Smelleken, Boomvalk) tot 38% (Wespendief) van de Zweedse roofvogels geregistreerd. Voor meeste soorten voldoende om te gebruiken als monitoring, al blijven leeftijdsgebonden variaties in doortrekpatroon vervelend (van Wespendief trekken juvenielen verhoudingsgewijs minder over Falsterbo dan adulte, bij Rode Wouwen is dat precies omgekeerd).

Kjellén N. 1999. Rovfågelsträcktet över Falsterbohalvön hösten 1998. Anser 38: 29-41.

Voor het 13de jaar in successie werd roofvogeltrek op Falsterbo (Zuid-Zweden) geteld van 1 augustus tot 20 november. Westenwinden domineerden. Rode Wouw en Sperwer passeerden in nooit eerder geregistreerde (hoge) aantallen. Lage aantallen werden geteld voor Blauwe Kiek (langetermijn afname), Buizerd en Torenvalk. Van alle soorten worden de totalen over 1986-98 gegeven, inclusief het aandeel juvenielen!

Koks B. 1998. Slechtvalken in de Nederlandse Waddenzee. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 13-15. In 1993-98 verbleven er 's winters 51-70 ex. in Waddengebied, tijdens de trek passeerden 69-85 ex. Sterke toename van waarnemingen aan Friese kust (sinds 1971/72) en in Dollard (sinds 1966/67). Goede plekken zijn buitendijkse zoutwatermoerassen in Friesland en Groningen, en op Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

de Kraker K. 1998. Slechtvalk slaat grazende Rotgans. Sterna 43(2/3): 48.

Vrouwje Slechtvalk doodt grazende Rotgans op 12 april 1998; de vogel knalde in volle vaart tegen de gans. Na half uur plukken en eten vertrok Slechtvalk. Foto's van dode gans.

Krijgsveld K.L., Dijkstra C., Visser G.H. & Daan S. 1998. Energy requirements for growth in relation to sexual size dimorphism in Marsh Harrier *Circus aeruginosus* nestlings. Physiological Zoology 71: 693-702.

Voedselconsumptie van mannelijke en vrouwelijke Bruine Kieken werd in het laboratorium gemeten in de nestjongenfase. Het kleinere mannetje verbruikt in die periode minder voedsel (gemiddeld 3571 g in dag 0-36) dan een vrouwje (4321 g). Dit geeft een voedselopnameratio van 0.46, wat -bezien in het licht van Fisher's theorie- kan verklaren waarom Bruine Kieken een mannenoverschot (55%) produceren. Overigens verklaarde het verschil in lichaamsgewicht tussen man en vrouw (vrouw op dag 60 1.28x zwaarder dan man) niet geheel de verschillen in voedselopname. Bij een analyse van 16 soorten bleek dat de energie-opname minder dan proportioneel is met het gemiddelde gewicht ten tijde van het uitvliegen. Nu nog eens eenzelfde exercitie uitvoeren op de seksueel dimorfe Havik (mannenoverschot) en dito Sperwer (gelijke seksratio!).

Krüger R., Klein H., Hoh E. & Leuchs O. 1999. Die Wiesenweihe *Circus pygargus* - Brutvogel der Mainfränkischen Platten. Orn. Anz. 38: 1-9.

Tussen 1994 en 1998 vestigde zich een populatie Grauwe Kieken in noordelijk Beieren; deze steeg van 2 naar 28 paar. Van de 77 broedparen waren er 51 succesvol (in totaal 160 jongen). Alle nesten lagen in graan (vooral wintergerst). Grootste gevaar langdurige en zware regenval (soms ook harde wind) en aanvaringen met auto's. Om nestvernieling tijdens de oogst te voorkomen bleven strips van 1500-2000 m² rond het nest ongemaaid. Mogelijk afkomstig uit de populatie in Lorraine.

Kullberg C., Jakobsson S. & Fransson T. 1998. Predator-induced take-off strategy in great tits (*Parus major*). Proc. Royal Soc. London, Ser. B 265: 1659-1664.

De ontsnapingsmanoeuvres van eerstejaars mannetjes Koolmezen hingen af van de hellingshoek waaronder ze werden aangevallen.

Langgemach T. & Sömmer P. 1998. Zur Situation und zum Schutz der Adlerarten in Brandenburg. Otis 4: 78-146.

Zeer uitgebreid exposé van de huidige stand van zaken rond arenden in deelstaat Brandenburg, met aandacht voor juridische aspecten, Zeearend, Schreeuwarend en Visarend. Per soort worden voorkomen, bestand, broedbiologie, habitateisen, bedreigingen, bescherming en onderzoeksvragen behandeld. Heel Duits, met enorme lappen tekst en veel detail.

Lilliendahl K. 1998. Yellowhammers get fatter in the presence of a predator. Anim. Behav. 55: 1335-1340.

In tegenspraak tot andere bevindingen (o.a. bij mezen) blijken Geelgorzen 's winters juist iets dikker te zijn indien ze door Sperwers worden belaagd. Ze vreten vooral in de vroege ochtend, en dan direct heel veel. Werd ook bij Merels vastgesteld (W. Cresswell, 1998. Diurnal and seasonal mass variation in blackbirds *Turdus merula*: consequences for mass-dependent predation risk. J. Anim. Ecol. 67: 78-90. Daar werd foerageerpiek in ochtend gekoppeld aan verkorting van tijd dat ze gevoelig zijn voor predatie. Dus beter in korte tijd heel veel vreten als er Sperwers zijn, dan gedurende de dag gespreid foerageren.)

Liosi A. 1998. Drie Torenvalken voeren één nest met jongen? Op Het Vinkentouw 87: 10.

Nestkast met twee broedsels van Torenvalk: 3 koude eieren en vijf pullen. Twee ouders gevangen, derde (man?), valt uit tekst niet op te maken) probeerde te voeren tijdens vangessie.

Lücker L. 1998. Première reproduction réussie d'un couple de Gypaètes barbus *Gypaetus barbatus* dans l'arc alpin depuis le début de XXe siècle. Nos Oiseaux 45: 195-198.

Eerste succesvolle broedgeval van een geherintroduceerd paartje Lammergier in de Alpen in 1997 (ruim 10 jaar na start project). Informatie over broedgedrag.

Macek M. & Dobrota M. 1998. (Contribution to the protection of Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*) in Slovakia.) Buteo 10: 131-135.

Analyse van 3 niet-uitgekomen eieren van Slechtvalk in NW-Slowakije (hoge concentraties van PCB's en HCH) in 1997. In 1998 wederom niet uitkomend. Daarom gevangenschapsjong in nest geplaatst; succesvol grootgebracht door adoptieouders. Nestplaats werd gehele broedseizoen bewaakt (anders zou jong zijn gejat door malafide valkeniers).

Mammen U. & Stubbe M. 1998. Jahresbericht 1997 zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas. Jahresber. Monitoring Greifvögel Eulen Europas 10: 1-94.

Uitgebreid overzicht van monitoringplots in Duitsland en omliggende gebieden (overwegend Oost-Europa, inclusief Oekraïne, Estland, Letland, Litouwen). Indexberekening volgens kettingindex. Helaas valt niets te zeggen over kwaliteit van de afzonderlijke karteringen, noch van de opgaven van broedsucces en jongental. Te vreten valt dat het een mengeling betreft van echte karteringen, globale gebiedstellingen, grondcontroles bij nesten, ringsessies bij nesten zonder nacontroles, enzovoort. Beter zou zijn te kiezen voor kleiner aantal plots met rigide methode van onderzoek (dus in ieder geval nesten opzoeken en controleren). Per soort overzicht per plot (gesommeerde cijfers) en eenvoudige uitwerking voor alle plots tezamen, met trend over midden/eind jaren tachtig tot en met 1997 en gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per (succesvol) paar. Vergeleken met de Nederlandse aanpak, waar nestcontroles en verplicht meten en wegen inmiddels usance zijn, nemen de Duitsers genoegen met baselere, minder goed gekwantificeerde gegevens. Zo is niets bekend

over legselgrootte, legbegin, seksratio, volgorde van jongen in het nest of voedsel. Niettemin een belangrijk initiatief om gegevens van amateurs bijeen te krijgen en een meerwaarde te verlenen.

Manen W. van. 1998. Roofvogel-, zwarte spechten- en ravengebroad op de Noord-Veluwe in 1998. Rapport in eigen beheer, Assen. 16 pp.

Overzicht van een systematische nestkartering op 10.000 ha Noord-Veluwe (Boswachterij Nunspeet, Hulsthorsterzand, Elsspeete heide; c. 70% van oppervlak is bos). Aantal paren, aantal nesten, legbegin, nestsucces en uitvliegend jongental van Wespendif, Havik, Sperwer, Buizerd, Zwarte Specht en Raaf in 1995-98. In bijlages worden exacte gegevens van 1998 (inclusief verspreidingskaarten) gepresenteerd.

Manen W. van. 1999. Van Wespendif tot Zwarte Specht in Midden-Drenthe over de periode 1986-1998. Rapport in eigen beheer, Assen. 24 pp.

Behelst een systematische kartering van 20.000 ha in noordelijk Midden-Drenthe (van Boswachterij Schipborg zuidelijk tot en met de Boswachterijen Hooghalen, Grolloo en Schoonloo, inclusief veel van het tussenliggende cultuurland). Aantal territoria, nesten, legbegin, legselgrootte, broedsucces en seksratio (indien bekend) van Wespendif, Havik, Sperwer, Buizerd, Boomvalk, Bosuil, Ransuil, Ruigpootuil en Zwarte Specht. De verspreidingskaarten slaan op 1998, tenzij anders vermeld.

Marcus P.J. 1998. Broedgevallen van roofvogels in Amsterdam. Gierzwaluw 36: 71-77.

In 1998 adult paar Wespendif in Amsterdamse Bos (kort vlinderen op 13 juli, geen nest), in en rond Amsterdam 5 paar Havik (2 Amsterdamse Bos, 1 Volgermeerpolder, 1 Coentunnelbos, 1 Brettenzone in Amsterdam-West), minimaal 20 nesten en 6 territoria van Sperwer in 1997 (2 Amsterdamse Bos, 2 Sloterpark, 1 Westgarde, 1 Rembrandtpark, 1 Herengracht, 1 Nieuwe Oosterbegraafplaats, 2 Groengebied Amstelland, 2 Amstelpark, 1 Zorgvlied, 3 Amsterdam-Noord, 1 Amsterdam-Zuidoost, 1 omgeving Diemen, 2 Badhoevedorp; territoria in Amstelveen, Noordelijke Oeverlanden en 2 Brettenzone) en minimaal minimaal 9 nesten en 4 territoria van Buizerd. Groei lijkt sinds 1995 gestabiliseerd.

McIntyre C.L. & Adams L.G. 1999. Reproductive characteristics of migratory Golden Eagles in Denali National park, Alaska. Condor 101: 115-123.

Al dan niet overgaan tot eileg, broedselgrootte en productiviteit van de lokale steenarendpopulatie schommelden aanzienlijk onder invloed van de cycli van sneeuwwhazen en -hoenders. Aanwezigheid in de territoria was echter onafhankelijk van het voedselaanbod.

McKechnie A.E. & Lovegrove B.G. 1999. Circadian metabolic responses to food deprivation in the Black-shouldered Kite. Condor 101: 426-432.

Bij lage omgevingstemperaturen beperkten Grijsse Vrouwen hun energiekosten door hun lichaamstemperatuur en hun stofwisselingsnelheid te verlagen.

Morton K. 1998. 1997 Raptor Round Up. Scot. Birds 19, Suppl.: 1-20

Een overzicht van de broedresultaten van Schotse roofvogels, volgens het stramien: aantal vastgestelde territoria/paren, aantal eileggende paren, aantal paren/territoria met uitvliegende jongen, aantal uitgevlogen jongen. Per deelgebied nadere informatie. Buitengewoon veel gevallen van vervolging, waaronder 4 vergiftigde Rode Vrouwen. Aardig was ook het betrappen van de zoon van een jachtopzichter onder een haviksnest tijdens een onaangekondigde nestcontrole; de beste jongen was uitgerust met een geweer en was niet veel goeds van plan.

Mostert K. 1998. Slechtvalken in Zuid Holland. Slechtvalk Nieuwsbrief 4(2): 6-7.

Sterke toename van waarnemingen sinds 1978/79, met in 1997/98 naar schatting al 30 verschillende overwinterende exemplaren in Zuid-Holland (60% daarvan in delta).

Muntaner J. & Mayol J. (eds.) 1996 (in werkelijkheid: 1999). Biology and conservation of Mediterranean raptors, 1994. SEO/BirdLife, Pozuelo de Alarcón. ISBN 84-921901-1-6. 488 pp. Prijs f59.85. Adres: SEO/BirdLife, Ctra. de Húmera, 63-1, 28224 Pozuelo de Alarcón, Spain.

Proceedings van het 6de Congres over de biologie en bescherming van Mediterrane roofvogels (55 verhalen), met veel aandacht voor gieren (status, uitzetprojecten, biologie), maar ook Visarend, Eleonora's Valk, Kleine Torenvalk, arenden, Rode Wouw, Grauwe en Bruine Kiekendif, doortrek

en broedverspreiding in deelgebieden. Veel verhalen in Spaans (Engelse samenvatting van slechte kwaliteit, maar begrijpelijk), rest in Engels. Voor mensen geïnteresseerd in deze regio een must.

Neubig J.P. & Smallwood J.A. 1999. The "significant others" of American Kestrels: Cohabitation with arthropods. Wilson Bulletin 111: 269-271.

Dichtheid en diversiteit van arthropoden in door Amerikaanse Torenvalken bezette nestkasten was significant groter dan in niet-bezette nestkasten. Het ging overwegend om aasetende keversoorten waar de nestjongen geen last van hadden. Er wordt zelfs gesuggereerd dat de opruimactiviteiten van deze insecten de kans verminderen dat jonge valken last krijgen van parasieten (geen bewijs hiervoor).

Nielsen J.T. 1998. Duehøgens *Accipiter gentilis* prædation på brevduer i Vendsyssel. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 92: 327-332.

In Noord-Jutland (2147 km²) werden 19.670 havikprooien verzameld in broedseizoenen 1977-97 (waaronder 560 ringen van postduiven), buiten het broedseizoen nog eens 5577 prooien. Aandeel Postduif in menu was gemiddeld 21%, met een duidelijk afnemende trend over de studieperiode. Absolute aantal gepredeerde Postduiven bleef echter gelijk vanwege de gestegen stand van de Havik (van 31 paar in 1977 naar 70 in jaren 90). Ruim 80% van de geslagen Postduiven werd tijdens wedvluchten gepakt, de rest bij het honk. De gemiddelde leeftijd van de geslagen duiven was 1.33 jaar; 73% was hooguit 16 maanden. Duiven gepakt bij het honk waren significant jonger dan gepakt tijdens de vluchten (resp. 1.24 en 1.36 jaar).

Norrdahl K. & Korpimäki E. 1998. Fear in farmlands: how much does predator avoidance affect bird community structure? J. Avian Biol. 29: 79-85.

Broeddichtheid van vogels in boerenland tot 25% minder binnen 700 m van nest Torenvalk (vergeleken met controle-nesten). Vooral merkbaar vroeg in broedseizoen, wat kan betekenen dat het om vermindering van predatoren gaat, niet om predatie zelf. Effect van predator zichtbaarder op gemeenschapsniveau dan op soortniveau.

Norris-Caneda K.H. & Elliott Jr. J.D. 1998. Sex identification in raptors using PCR. J. Raptor Res. 32: 278-280.

Een effectieve, goedkope en makkelijke manier werd ontwikkeld om bloed te verzamelen en op te slaan, DNA te isoleren en PCR analyses toe te passen in verband met het seksen van roofvogels.

Nygård T. 1999. Correcting eggshell indices of raptor eggs for hole size and eccentricity. Ibis 141: 85-90.

Dikte van de eischaal wordt gewoonlijk gemeten volgens Ratcliffe's index: gewicht gedeeld door lengte x breedte. Hiervoor worden eieren uit Eiercollecties gebruikt, met soms een vrij groot uitblaasgat (vooral indien er een embryo in zat). Dat maakt, samen met afwijkende vormen, nogal wat uit voor de index (1-5% afwijking). Gebruik van correctiefactor nodig.

Oatley T.B., Oschadleus H.D., Navarro R.A. & Underhill L.G. 1998. Review of ring recoveries of birds of prey in southern Africa: 1948-1998. Endangered Wildlife Trust, Johannesburg. 64 pp. ISBN 0-620-22971-3.

Alle betrouwbare en volledige terugmeldingen van roofvogels en uilen geringd (of elders geringd en in zuidelijk Afrika teruggemeld) geplote op kaarten, van commentaar voorzien en nader gepreciseerd per melding in tabelvorm. Ringgebied bestrijkt Zuid-Afrika (inclusief Lesotho en Swaziland), Namibië, Botswana en Zimbabwe. Prachtig initiatief, en een goed voorbeeld voor andere ringstations (de Nederlandse!). Van de Palearctische soorten worden Steppebuizerd, Visarend en Kleine Torenvalk behandeld. Naast de geografie wordt ook ingegaan op levensduur en doodsoorzaken (veel verdrinking in drinkbakken op boerenland in semi-aride gebieden, en voorheen ook elektrocutie).

Olsen P., Barry S., Baker G.B., Mooney N., Cam G. & Cam A. 1998. Assortative mating in big falcons: do big females pair with big males? J. Avian Biol. 29: 197-200.

In Slechtvalken kiezen vrouwtjes met lange vleugels (dus groot) dito mannetjes.

Pandolfi M., Pagliarani R. & Olivetti G. 1998. Intra- and extra-pair copulations and female refusal of mating in Montagu's Harriers. J. Raptor Res. 32: 269-277.

Copulatiegedrag van Grauwe Kieken broedend in losvaste kolonie in Italië in 1991-96. Gemiddelde duur copulatie 4.9 sec, het meest frequent tussen 10 en 14 uur, per legsel gemiddeld 105 succesvolle copulaties (succes indirect gemeten via tijdsduur van copulatie, dus kan ook cirkelredenering zijn) met een variatie van 31-245x. Frequentie van copuleren werd niet beïnvloed door aanbieden van prooi door man, wel de tijdsduur. Piek in copulatiefrequentie 3 weken voor start eileg (dus buiten de vruchtbare periode van vrouw) en gedurende de vruchtbare fase van vrouw (1 week). Weigering van vrouw om te copuleren zou test voor man zijn om aan te tonen dat hij wel degelijk zijn mannetje staat als prooiverschaffer (schepje er bovenop doen), maar daar worden geen cijfers voor gegeven.

Paus A. 1998. Böse Verstrickung in der Kinderstube. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1998: 8-9.

Slechtvalk op kraaiennest had jong dat zich met poot in nylondraad verstrikte, waardoor poot opzwol en behandeling door dierenarts noodzakelijk was. (Komt regelmatig voor bij gebruikers van kraaiennesten: Ransuil, Torenavalk en Boomvalk.)

Petty S. 1998. Ecology and conservation of raptors in forests. Bulletin 118. The Stationary Office, London. X + 45 pp.

Samenvattend verhaal over positie (ook wettelijk) van roofvogels en uilen in de UK-bossen, gebaseerd op literatuur over populatiedynamiek, predatie, habitateisen, broedbiologie, effecten van bosbeheer en plaatsing van nestkasten/platforms. Eindigt met aanbevelingen voor de bosboeren (weg met eentonige bossen, schaalverkleining, oud bos opnieuw kans geven).

Porstendörfer D. 1998. Verbreitung und Bestand des Schwarzmilans (*Milvus migrans*) im Landkreis Göttingen und im oberen Weserbereich. Vogelkdl. Ber. Niedersachs. 30: 87-90.

Zwarte Wouw vertoont in zijn broedverspreiding een binding met water. Karteringen sinds eind jaren 80 laten geen duidelijke trend zien, eerder stabiel.

Robel D. & Königstedt D.G.W. 1998. Zu den Feldkennzeichen von Gänsegeier *Gyps fulvus* und Schneegeier *G. himalayensis*. Orn. Verh. 25: 281-297.

Uitgebreid artikel met ondersteunende foto's over onderscheid tussen Vale Gier en Himalaya Gier (zie ook Alström in OBC Bulletin 25: 32-49, 1997).

Robel D. & Ruhle D. 1998. Brut des Seeadlers (*Haliaeetus albicilla*) auf Hochspannungsmast in Südbrandenburg. Otis 4: 169-170.

In 1983 mislukt broedgeval (2 eieren) op 110 kV-mast (21.5 m hoog), wederom bezet in 1990 (succesvol, 1 jong).

Rockenbauch D. 1998. Der Wanderfalk in Deutschland und umliegenden Gebieten. Band 1: Verbreitung, Bestand, Gefährdung und Schutz. C. Hölzinger, Ludwigsburg. 555 pp. ISBN 3-00-003494-3. Prijs DM 88.-.

Een zeer Duits boek, met een grondige uitwerking van de stand van zaken rond Slechtvalken in Duitsland (per deelstaat uitgewerkt) en omliggende landen. Enorme lappen tekst in kleine letter; de afwisseling moet komen van een katern met kleurenfoto's, spaarzame zwart-wit foto's, grafieken en tabellen. Voor de feitenliefhebber is het echter een schatkist aan gegevens. De hoofdstukken over de gevaren rond Slechtvalken zijn fascinerend: van natuurlijke sterfteoorzaken tot het grootste gevaar van alle: de mens. Dat laatste levert mooie verhalen op over malafide valkeniers (hun werkwijze, maar ook veroordelingen van recidivisten), klimsporters (totale terreur op ieder stukje rotswand dat maar enigszins geschikt is voor klimmen, intimidatie van natuurbeschermers door klimsportverenigingen) en verzamelaars. Voor wie mocht denken dat het om marginale problemen gaat, is lezing van deze hoofdstukken verplichte kost. Ook de hoofdstukken over allerlei beschermingsmaatregelen (en nog leuker: de beschermers) zijn de moeite waard. Wat een controverses, wat een mannetjesmakerij (Duitse taal leent zich daar goed voor, met woorden als Zielstrebung), wat een inzet ook. Zelfs de nauwelijks bestaande controverse tussen de Werkgroep Slechtvalk Nederland en Vogelbescherming Nederland krijgt een zin toegewezen. Gezien de veelheid aan informatie en onderwerpen is het spijtig dat er geen index in dit deel is opgenomen. Komt dat in deel 2? Hoe het zij, iedere geïnteresseerde in Slechtvalken komt niet om deze turf

heen. Het is ploeteren door het Duitse taaloerwoud (Rockenbauch schrijft niet bijster soepel), maar daar staat veel moois tegenover.

Roos M. 1998. Havik *Accipiter gentilis* slaat Ransuil *Asio otus* op nest. *Limosa* 71: 166.

Beschrijft adult man Havik die adulte vrouw Ransuil van nest slaat op 5 mei 1998 (Praambos). Ransuil met klauwafdrukken in borst en rug.

Rossi T. & Bonaccorsi G. 1998. Les migrations du Faucon kobez *Falco vespertinus* en Corse. *Aulauda* 66: 279-282.

Trek van Roodpootvalken op Corsica in 1979-95 overwegend beperkt tot voorjaar (6 april-3 juli, waarvan 85% in mei), veel minder in herfst (6 september-10 oktober; slechts 3.5% van alle waarnemingen). Voorjaartrek wordt jaarlijks vastgesteld, met uitgesproken pieken (1980, 1990, 1992 en 1995) en dalen (1983, 1985, 1988).

Rytkonen S., Kuokkanen P., Hukkanen M. & Huhtala K. 1998. Prey selection by Sparrowhawks *Accipiter nisus* and characteristics of vulnerable prey. *Ornis Fennica* 75: 77-87.

Prooikeus van Sperwers vergeleken met aanbod. In zomer was gemiddelde prooigewicht 52 gram, terwijl het dito gewicht van het aanbod (in Finland) op 24 gram uitkwam (voor gehele bos); dit duidt op een selectie van zwaardere prooien. Bovendien bleken Sperwers een voorkeur te hebben voor prooien met een opvallend gekleurd verenpak.

Scheres W.J.M. 1999. Opmerkelijke jachttechniek bij Havik. *Limburgse Vogels* 10: 25.

Maas bij Tegelen, 12 maart 1999: man Havik achtervolgt tamme duif; die valt in water, waar Havik zich op stort. Na halve minuut neemt Havik dode prooi mee uit water.

Schoppers J. 1998. Roofvogeltellingen in de winters van 1980-98. *Vlerk* 15: 128-136.

Tellingen langs de IJssel van Zutphen tot Deventer, Dieren-Zutphen, Havikerwaard en Liemers-Oost, totaal een kleine 10.000 ha. Elf soorten waargenomen, vooral Buizerd (4715), Torenavalk (1399) en Sperwer (223). Overige met <40 waarnemingen. Trend van Torenavalk volgt muizenrijke jaren op de voet.

Schröpfer L. 1998. (The ringing results of the Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) in the Czech Republic.) *Buteo* 10: 57-74.

Uitwerking van ringgegevens van Bruine Kieken uit Tsjechië, verdeeld naar leeftijd (niet naar geslacht). Eerste- en ouderejaars trekken naar zuidzuidwest; geen onderscheid aantoonbaar. Tijdens voorjaartrek kiezen de vogels een kortere en snellere route door de Sahara en via Tunesië, Malta en Italië. Suggestie dat de soort de laatste decennia zuidelijker is gaan overwinteren (meer meldingen uit Tropisch westelijk Afrika), wat zou kunnen samenhangen met de destructie van regenwoud in dit deel van Afrika.

Selås V. & Steel C. 1998. Large brood sizes of pied flycatcher, sparrowhawk and goshawk in peak microtine years: support for the mast depression hypothesis. *Oecologia* 116: 449-455.

Goede mastjaren van zaadragende bomen zijn verantwoordelijk voor ups en downs in populaties van kleine knaagdieren en herbivoren, vaak in een cyclisch patroon. Vogeljagende roofvogels produceren ook veel jongen in dergelijke jaren, naar verondersteld omdat er minder concurrentie is met generalistische predatoren. Echter, bulkproductie van zaad gaat ten koste van de chemische verdediging tegen herbivoren. Hierdoor ontstaan betere reproductiekansen voor herbivore insecten, die op hun beurt bulkvoedsel opleveren voor insectivore vogels, en dus meer vreten voor vogelende predatoren. Zodoende kunnen Havik en Sperwer een cyclisch reproductiepatroon vertonen parallel aan dat van muizen (zonder dat ze zelf muizen eten). Dat is precies wat de gegevens in Noorwegen laten zien (trouwens ook die in Nederland).

Sermet E. 1998. Quatre aires de rechange dans le territoire d'un couple d'Autour des palombes *Accipiter gentilis*. *Nos Oiseaux* 45: 241-242.

Vier verschillende nesten op 93-160 m van elkaar werden door een havikpaartje in vier opeenvolgende jaren gebruikt.

Siegner J. 1998. Brutbiologie und Ringfunde oberbayerischer Turmfalken *Falco tinnunculus*. *Orn. Anz.* 37: 213-220.

Van 1989-97 werden 449 broedsels van Torenvalken gecontroleerd (alle in nestkasten) en 1669 jongen geringd. Gemiddelde legselgrootte was 5.15, gemiddelde jongental 4.81. Onder 417 succesvolle nesten was er eentje met 8 uitgevlogen jongen. Bijna 60% van de terugmeldingen betrof eerstejaars vogels. De oudste werd krap 7 jaar. Hoofdtrekkrichting was west tot zuid, de verste bereikte Algerije (1475 km).

Smallwood P.D. & Smallwood J.A. 1998. Seasonal shift in sex ratios of fledgling American kestrels (*Falco sparverius paulus*): The early Bird Hypothesis. *Evolutionary Ecology* 12: 839-853.

Net als bij Torenvalk verhoudingsgewijs meer mannetjes in vroege dan in late legfels.

Sockman K.W. & Schwabl H. 1998. Hypothermic tolerance in an embryonic American Kestrel (*Falco sparverius*). *Can. J. Zool.* 76: 1399-1402.

Nest van Amerikaanse Torenvalk was 15 dagen bebroed toen legsel gedurende 21 uur onbebroed bleef (bij gemiddeld 12.7°C). Van de 3 levensvatbare eieren kwam er toch nog eentje uit, die ogenschijnlijk goed opgroeide.

Spaar R., Stark H. & Liechti F. 1998. Migratory flight strategies of Levant sparrowhawks: time or energy minimization? *Anim. Behav.* 56: 1185-1197.

Balkansperwers gebruiken overdag de methode cirkelen-afglijden bij de aanwezigheid van thermiek (snelle methode, maar kost energie), terwijl direct na zonsopgang en in de namiddag veel op grote hoogte de taktiek van dutten-glijden wordt toegepast (langzaam, energiezuinig).

Steenhof K., Kochert M.N., Carpenter L.B. & Lehman R.N. 1999. Long-term Prairie Falcon population changes in relation to prey abundance, weather, land uses, and habitat conditions. *Condor* 101: 28-41.

Hoewel de dichtheid van grondeekhoorns een duidelijk effect had op de reproductie van Prairievalken kon een lange-termijn afname worden gekoppeld aan habitatveranderingen (militair gebruik, vuur, agrarische activiteiten).

Steiner H. 1999. Ursprünglicher und heutiger Wald aus Sicht eines Spitzenprädatoren (Wespenbussard, *Pernis apivorus*). *Öko.L* 21(1): 17-24.

Waarnemingen van Wespddieven in Oostenrijk in 1994-97, van begin mei tot begin september (piek laatste 20 dagen van augustus). Regelmatige verspreiding van nesten (n=15, gemiddeld 2.26 km van elkaar). Beschrijft gedrag van andere vogelsoorten ten opzichte van Wespddief, o.a. van Buizerd, Havik en Boomvalk.

Struwe-Juhl B. (ed.) 1998. 30 Jahre Seeadlerschutz in Schleswig-Holstein (1968-1998). Projektgruppe Seeadlerschutz Schleswig-Holstein e.V., Biologiezentrum, Olshausenstraße 40, 24118 Kiel. 107 pp.

Reeks artikelen en impressies van mensen die in afgelopen decennia bezig zijn geweest met de bescherming van Zeearenden in Sleeswijk-Holstein, met overzichten van broedsucces en aantalsontwikkeling (Looft & Struwe-Juhl), herkolonisering van Denemarken (Tofft), voorkomen in Nedersaksen (al 3 paar, verstoringgevoelig, broedplaatsen verzwegen; Wendt), voorkomen in Mecklenburg-Vorpommern (Hauff), ontwikkeling in Fennoscandinavië en Oostzeestaten (Struwe-Juhl), uitwerking ringgegevens (overzicht kleureringen naar land; Grünkorn & Struwe-Juhl), voedselbiologie (Struwe-Juhl), bescherming van habitats (Heydemann), belang van bomen en bossen (Lüdemann), doodsoorzaken (Struwe-Juhl, Latendorf & Böbling), impressie van bosbouwer (Ehlert), vrijwilligers (Strehse), anecdote (Görke) en zeearendbescherming in Sleeswijk-Holstein (Boldt). Deel materiaal is al elders gepubliceerd, maar aardig om het in één boekje te hebben. Rijk geïllustreerd met kleurenfoto's.

Suchý O. 1998. (All-day activity of Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) in the nest area.) *Buteo* 10: 75-80.

59 paren met 49 nesten en 48 jongen werden geobserveerd in 1992-97. Grootste activiteit werd tussen 7 en 11 uur 's ochtends en van 5-7 uur 's middags vastgesteld. Uitsplitsing naar balts, copulaties, foerageren, prooi-overdracht, verdrijven van indringers, slaapvluchten enz.

Svobodová M. & Votýpka J. 1998. (Occurrence of blood protists in raptors (Falconiformes).) *Buteo* 10: 51-56.

Onderzoek naar bloedparasieten in nestjongen en adulten van Buizerd, Sperwer en Torenvalk. Adulte vogels hadden meer bloedparasieten dan jongen. Het ging vooral om *Leucocytozoon*, *Haemaproteus* en *Trypanosoma*.

Thomson D.L., Green R.E., Gregory R.D. & Baillie S.R. 1998. The widespread decline of songbirds in rural Britain do not correlate with the spread of their avian predators. *Proc. Royal Soc. London, Ser. B* 265: 2057-2062.

Net als in Nederland wordt er ook in Engeland gelamenteerd over de (vermeende) achteruitgang van zangvogels en de toename van roofvogels. De langlopende territoriumkarteringen in Engeland leenden zich goed voor het testen van deze luchtbel. Een correlatie werd niet gevonden.

Tordoff H.B. & Redig P.T. 1998. Apparent siblicide in Peregrine Falcons. *J. Raptor Res.* 32: 184.

In nest met 4 jongen (17 dagen oud) in Minnesota had eentje een bebloede rug van kop tot staart, waarschijnlijk door pikkerij van nestgenoten. Stierf binnen enkele uren. Siblicide is niet bekend van valken.

Toyne E.P. 1998. Breeding season diet of the Goshawk *Accipiter gentilis* in Wales. *Ibis* 140: 569-579.

Prooien verzameld in 1991-93. Vogels maakten hoofdmoot van menu uit (87%), daarnaast overwegend zoogdieren (13%). Numeriek of als biomassa waren volgende soorten belangrijk: Post-en Houtduif, Zwarte Kraai/Roek, Ekster, Vlaamse Gaai, Grote Lijster, Zanglijster, Merel, Grijsze Eekhoorn en Konijn. Duiven waren vooral belangrijk op hoger gelegen gronden (>250 m). Grijsze Eekhoorns werden naar verhouding meer gepakt in kleine bossen (<1000 ha), overigens zonder duidelijk te maken of ze daar misschien ook meer voorkwamen. Doet suggestie dat er in broedseizoen geen sekse-specifieke prooiëus bestaat; optredende seizoensverschillen in prooigrootte worden veroorzaakt door variaties in aanbod en talrijkheid van prooi-soorten (overigens niet gekwantificeerd).

Tucker V.A. 1998. Gliding flight: Speed and acceleration of ideal falcons during diving and pull out. *J. Exp. Biol.* 201: 403-414.

Topsnelheid van duikende valken hangt af van gewicht, hoek van duik en duur van duikvlucht.

Tucker V.A., Cade T.J. & Tucker A.E. 1998. Diving speeds and angles of a gyrfalcon (*Falco rusticolus*). *J. Exp. Biol.* 201: 2061-2070.

Getrainde valkeniersgiervalk van 1 kg gevolgd met tracking device. Duik startte op 500 m hoogte boven grond, in hoeken van 17-63°. Duik kende 3 fases: versnelling (naar max. 208 km/uur), dan constante snelheid (100-350 m boven grond), dan vertragen. Tijdens alle fases ongeveer gelijke hellingshoek, of iets afnemend bij traagste deel. Kan tot 252 km/uur. Daarmee snelste gemeten vogel ter wereld.

Twisk F. 1999. Kartering van Buizerd en Torenvalk in Zeeland, winter 1997/98. In: Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 1998: 36-40. Uitgave Roofvogelwerkgroep Zeeland en Vogelbescherming regio Zuidwest, Philippine.

In totaal werden 22 gebieden met een gezamenlijk oppervlak van 460 km² gekarteerd. De gemiddelde dichtheid van de Buizerd kwam uit op 0.58 ex./100 ha (vooral langs dijken en sloten en op grasland), van de Torenvalk op 0.33 ex./100 ha. Bij Buizerds bleek dat de dichtheid afname naarmate het telgebied groter werd (zichtbaar tót 30 km², daarna bleef dichtheid op constant laag niveau), een duidelijk waarnemerseffect. Goed dat hier aandacht aan wordt besteed!

Ueta M., Sato F., Lobkov E.G. & Nagahisa M. 1998. Migration route of White-tailed Sea Eagles *Haliaeetus albicilla* in northeastern Asia. *Ibis* 140: 684-686.

Twee gesatellietzenderde Zeearenden bleken een cirkelroute te volgen tussen broed- en overwinteringsgebied: van de broedgebieden op het schiereiland Kamchatka via de Kurillen naar zuidelijk Hokkaido (winterplek), vandaar naar Sakhalin (lees Tsjechov's *De reis naar Sachalin!*), langs de kust van dat eiland naar het noorden, om de Zee van Ochotsk heen terug naar Kamchatka.

Zodoende duurde de voorjaartrek langer (84 dagen, 5430 km) dan de najaartrek (57 dagen, 2244 km).

Verbeeten M. & Vereijken M. 1998. Onderzoek naar vervolging van Haviken in Zuidoost-Brabant en het Limburgse-Peelgebied. Vogeljaar 46: 241-244.

Onderzoek naar Haviken in 1997, gebaseerd op het merken van eieren en chippen van jongen. Geen van de gemerkte eieren of jongen werd tijdens latere controles bij valkeniers aangetroffen. Bij die controles werden wel tal van andere overtredingen vastgesteld.

Villafuerte R., Viñuela J., Blanco J.C. 1998. Extensive predatory persecution caused by population crash in a game species: The role of red kites and rabbits in Spain. Biol. Conserv. 84: 181-188.

Scherpe daling van konijnenstand in Spanje sinds 1988 (VHS-virus) leidde tot stijging vervolging van predatoren. Hiervan vooral Rode Wouw slachtoffer (net als in Nederland gevoelig voor gif en afschot). Ongeveer 90% van de lokale populaties Rode Wouw liet laatste 3-10 jaar daling zien, inclusief inperking van het broedareaal. Dit vooral in gebieden met voorheen hoge dichtheid van konijn.

Viñuela J. 1999. Sibling aggression, hatching asynchrony, and nestling mortality in the black kite (*Milvus migrans*). Behav. Ecol. Sociobiol. 45: 33-45.

Onderlinge agressie onder nestjonge Zwarte Wouwen treedt vaker op in de vroege jongenfase. Leidde vooral bij kleinste jongen in nesten met asynchrone uitkomst van de eieren tot serieuze wonden. Agressie gerelateerd aan voedselaanbod (meer agressie bij weinig voedsel). Kainisme van kleinste jong kwam ook voor bij voldoende voedsel, zij het vaker in asynchrone nesten. Vrouwtje zou kleinste jong bij voorkeur eten geven (waardoor ze agressie van medenestgenoten deels teniet deed), dit in tegenstelling tot andere soorten (als Buizerd).

Voets T., den Brok H., Verbeeten M., Renes M. & Busink P. 1999. Jaarverslag 1998 van Steunpunt Brabant van de Werkgroep Roofvogels Nederland. Eigen uitgave, 25 pp.

Overzicht van de roofvogelactiviteiten in Noord-Brabant, variërend van voorlichting tot opsporing van vervolging, vogelasiels, inventarisatieresultaten (uitgebreid besproken door Marc Verbeeten, inclusief vergelijkingen met 1996 en 1997), educatie en de plannen voor het oprichten van een roofvogeltuin (en het verzet daartegen). Uitstekende documentatie op regionaal niveau, zeer geschikt om de lokale mensen actief te houden of te krijgen.

Voríšek P. & Lacina D. 1998. (Age estimation of young Common Buzzards (*Buteo buteo*) and European Kestrels (*Falco tinnunculus*) with the use of biometric data.) Buteo 10: 35-50.

De volgende maten van nestjongen werden genomen: achternagel, gewicht, vleugel (niet maximaal gestrekt!), P4 of P5 en vlag uit P5, voorarm, tarsometatarsus en snavel. Voor Buizerd en Torenvalk werd gekeken welke maten het meest geschikt waren om de leeftijd te bepalen (resp. voorarm en lengte van P4). Omdat de auteurs geen onderscheid naar geslacht hebben gemaakt, is hun methode slechts beperkt toepasbaar. Zie Bijlsma 1999 (Limosa 72: 1-10) voor geslachtsspecifieke identificatie van Buizerds en de *Handleiding veldonderzoek Roofvogels* voor Buizerds en Torenvalken (idem).

Wadewitz M., Ristig U. & Ristig B. 1998. Greifvogel-Beobachtungen in Simbabwe von 1994-1997. Orn. Jber. Mus. Heineanum 16: 1-32.

Overzicht van 37 roofvogelsoorten naar voorkomen, fenologie (waarnemingen uit september en oktober), dichtheid, kleden, broedbiologie en voedselkeus in Zimbabwe.

Walk J.W. 1998. Winter roost sites of Northern Harriers and Short-eared Owls on Illinois grasslands. J. Raptor Res. 32: 116-119.

Slaapplaatsen van Blauwe Kieken waren 21-43 ex. groot en lagen alleen in niet-verstoord grasland met lange vegetatie. Lemmingen waren bulkvoedsel; vogels kwamen met <5% in de braakballen voor.

Walker C.H. & Newton I. 1998. Effects of cyclodiene insecticides on the sparrowhawk (*Accipiter nisus*) in Britain: a reappraisal of the evidence. Ecotoxicology 7: 185-189.

Nieuwe analyse van de effecten van middelen als Dieldrin (in gebruik geweest als zaadontsmettingsmiddel) op reproductie en overleving van Sperwers in verschillende delen en periodes in Groot-Brittannië.

Wal C.A. van der, Keizer R. & van Wieren S.E. 1999. Een kwart eeuw Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* op Schiermonnikoog. Limosa 72: 11-22.

Aantalsverloop en broedsucces van Blauwe Kieken in 1973-97, vergeleken met de opkomst van Bruine Kieken en vegetatieveranderingen. Afname van Blauwe Kiek (zowel aantal als broedsucces) viel samen met opkomst Bruine Kiek (maar gesuggereerde verband tussen beide is waarschijnlijk te wijten aan verschillen in habitatkeuze onder invloed van veranderende vegetatie en daarmee gepaard gaande verschuivingen in voedselaanbod).

Walls S.E. & Kenward R.E. 1998. Movements of radio-tagged Buzzards *Buteo buteo* in early life. Ibis 140: 561-568.

In 1990-96 werden 146 Buizerds uitgerust met een zender. Van de 74 sinds 1992 gezenderde vogels kon 72% voor de duur van minstens 3 jaar worden gevolgd! Bijna de helft van de vogels vestigde zich na een eenmalige dispersievlucht, 37% zwierf uit en bleef van activiteitsgebied veranderen, 17% zwierf helemaal niet uit en één vogel pendelde heen en weer tussen zomer- en winterverblijf. Dispersie vanaf de geboorteplek verliep in twee golven: de eerste in de herfst, de tweede in het voorjaar daaropvolgend. Bijna alle Buizerds die in de herfst uitzwierven, vestigden zich binnen 100 km van de geboorteplaats (identiek aan ringgegevens). Na hun tweede voorjaar trad nog maar zelden een verandering op. Eenmaal tot broeden overgegaan bleef terugkeer richting geboorteplek achterwege. De meeste vogels hadden ook na 3 jaar nog steeds geen broedpoging achter de kiezen. Negen vroege broeders waren significant verder verwijderd van hun geboorteplek dan 44 niet-broeders.

Watson J.W., Hays D.W., Finn S.P. & Meehan-Martin P. 1998. Prey of breeding Northern Goshawks in Washington. J. Raptor Res. 32: 297-305.

Gebaseerd op 936 prooien afkomstig van 82 nestplaatsen in 1986-96. Vogels en zoogdieren maakten elk ongeveer 50% van het menu uit (zowel in aantal als in biomassa). Hoenders en sneeuw hazen vormden de bulk. Vogels waren verhoudingsgewijs talrijker in prooiestanden dan in braakballen, dat gold ook voor sneeuw hazen.

Wiebe K.L., Wiehn J. & Korpimäki E. 1998. The onset of incubation in birds: can females control hatching patterns? Anim. Behav. 55: 1043-1052.

Eieren van Torenavalk komen gewoonlijk uit in de volgorde waarin ze zijn gelegd. Duur uitkomen en uitkomstvolgorde resultaat van broedgedrag vrouwtje. In 65% van gevallen volgde incubatie monotoon patroon. Afwijkingen van verwachte patroon bij vrouwtjes met slechte lichaamsconditie.

Winkler R. 1999. Avifauna der Schweiz. Zweite, neu bearbeitete Auflage. Orn. Beob., Beiheft 10.

Uitstekende Zwitserse avifauna, met gedetailleerde informatie over roofvogels.

Winn M. 1998. Red-tails in love: a wildlife drama in Central Park. Pantheon Books, New York. ISBN 0-679-43997-8. 307 pp.

Beschrijving van broedpogingen van Roodstaartbuizerds in Central park (New York), waaronder op gebouwnesten. Meer nog een beschrijving van de vogelaars die Central Park bezoeken en onderzoeken. Verhalend proza, zoals dat in Nederland ternauwernood nog wordt gepubliceerd (jammer, omdat het zo fraai de drijfveren en diversiteit van vogelaars blootlegt).

Würfels M. 1998. Entwicklung der Siedlungsdichte der Elster (*Pica pica*) von 1992 bis 1996 im Bereich der Habichtbrutplätze und auf weiteren Probeflächen in Köln. Charadrius 34: 90-96.

Ondanks de aanwezigheid van een stadspopulatie van de Havik, en ondanks het hoge aandeel Eksters in het menu van die Haviken, floreerde de Ekster in Keulen (in 1992-96 van 15 naar 25 paar/km², plaatselijk zelfs 40/km²). Dit was ook het geval in de buurt van haviksnesten. Blijkbaar wordt de eksterstand gereguleerd door het voedselaanbod en de aanwezigheid van dekkingrijke nestlocaties, niet door havikpredatie.

Zoun P.E.F. 1999. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen/vergiftigingen. ID-DLO Rapport no. H99-2486. ID-DLO, Lelystad.

Uitgebreid verslag over opzet en uitvoering van het onderzoek naar doodsoorzaken van dieren, en als zodanig een update en uitbreiding van wat in De Takkeling heeft gestaan. Niet alleen roofvogels!

Foto: Gezenderde Wespindief Burp is met de ontvanger opgespoord en laat zich van dichtbij observeren door Rob Bijlsma, 27 augustus 1998, Landgoed Berkenheuvel (Martijn de Jonge). *Radio-tagged Honey Buzzard Burp is tracked down and permits close observation by Rob Bijlsma, 27 August 1998, Berkenheuvel.*